Rapport fra tænketanken om

fremtidens boliger

til borgere med handicap eller sindslidelse
i Københavns Kommune

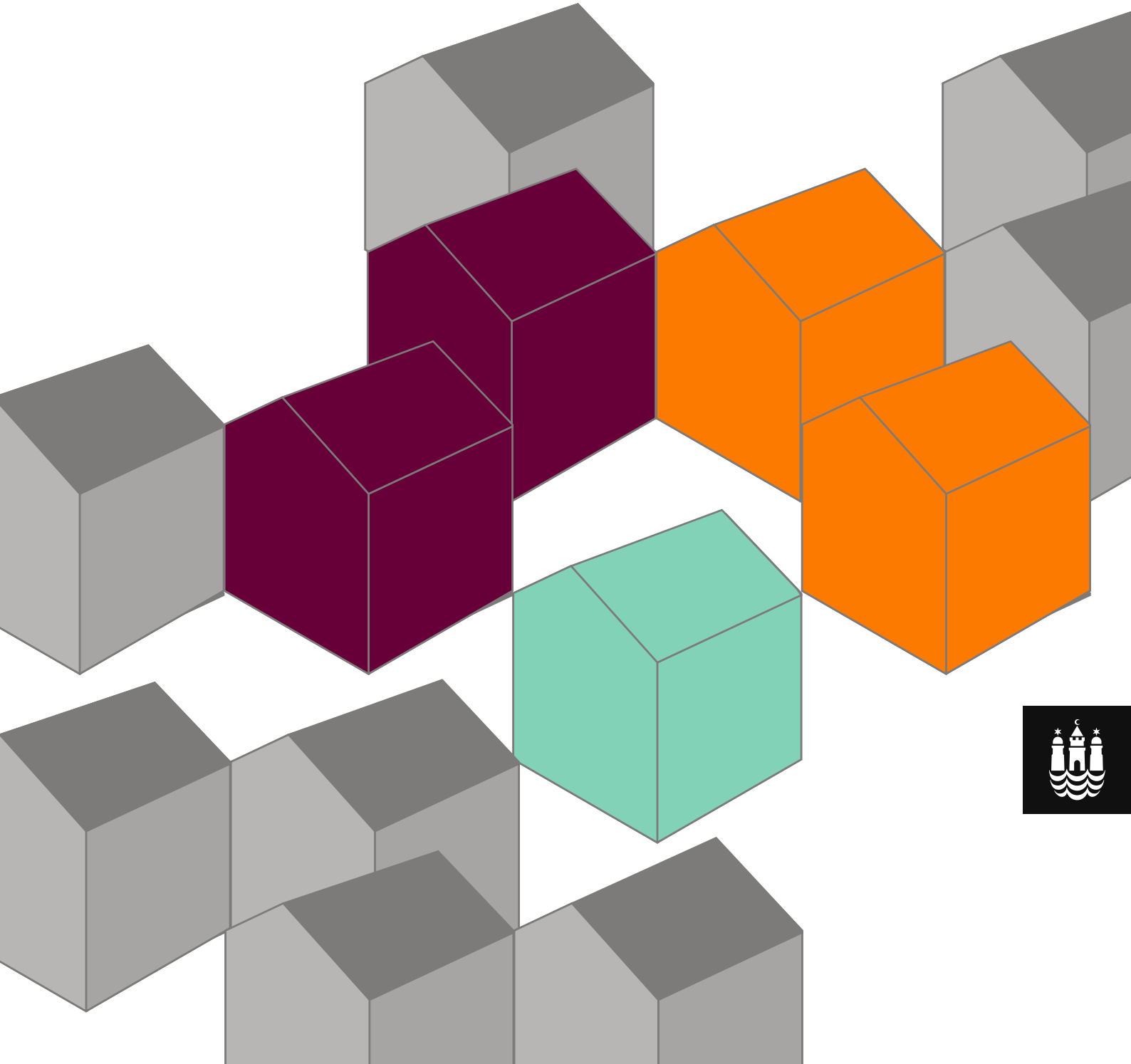

Indhold

Baggrund ***4***

Formål ***5***

Kommissorium ***5***

Deltagerliste ***5***

Møderække ***6***

Temaer ***7***

Økonomi og ventelister 7

Tidsvarende boliger 10

Mangfoldighed og fleksibilitet 13

Placering i byrummet 14

Arkitektur 15

Velfærdsteknologi 16

Konklusion og anbefalinger ***18***

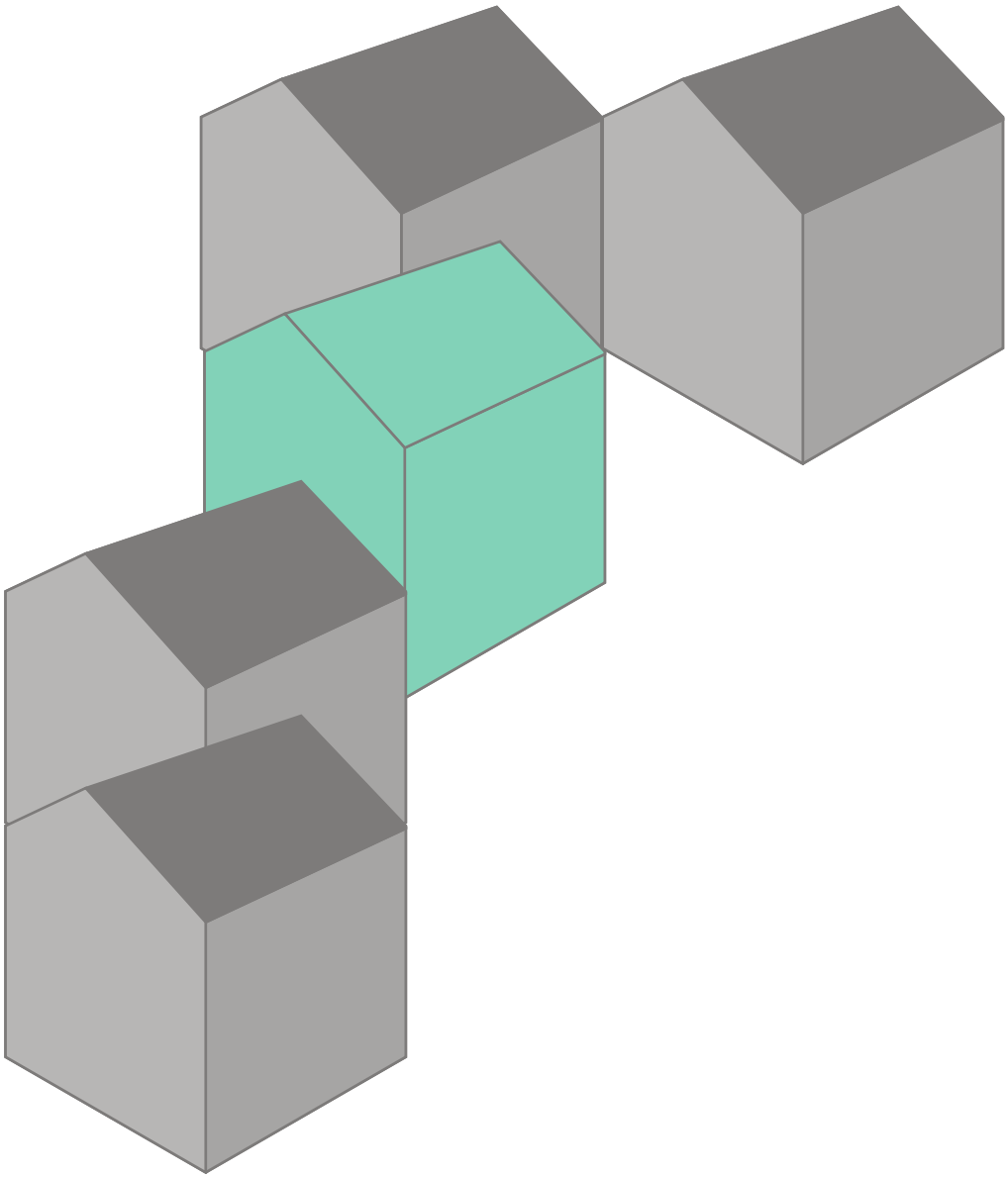

Baggrund

I forbindelse med afholdelsen af et møde om forholdene på Københavns Kommunes botilbud for borgere med handicap eller sindslidelse i april 2008 blev det foreslået at nedsætte en tænketank, som skal komme med forslag til indretning og udformning af fremtidens boliger til borgere med handicap eller sindslidelse.

Efterfølgende blev der i Københavns Kommunes budget 2009 vedtaget en stor moderniseringsplan for Sundbygård og Sundbyvang (to botilbud for henholdsvis borgere med sindslidelse og borgere med handicap). Det giver en mulighed for, med udgangspunkt i denne modernisering, at overveje de arkitektoniske og fysiske rammer for fremtidens botilbud til borgere med handicap eller sindslidelse.

Københavns Kommunes Socialforvaltning har derfor nedsat en tænketank, der skal udarbejde et oplæg til indretning og udformning af fremtidens boliger til borgere med handicap eller sindslidelse.

Formål

Tænketanken skal udvikle visioner for modernisering af Københavns Kommunes botilbud for borgere med handicap eller sindslidelse. Visionerne skal være realiserbare inden for de økonomiske rammer, og skal være inspireret af tanken om, at botilbuddenes fysiske udtryk, indretning, farvevalg, lysforhold med videre kan stimulere og understøtte en positiv udvikling hos den enkelte beboer.

Kommissorium

Tænketanken skal komme med en række anbefalinger til, hvordan fremtidens botilbud til borgere med handicap eller sindslidelse skal indrettes. Oplægget skal indeholde et visionært og realistisk bud på fremtidens boliger til borgere med handicap eller sindslidelse. Nedenstående er emner, der vil kunne indgå i tænketankens arbejde:

Arkitektur: Arkitektoniske overvejelser vedrørende mobile vægge, fleksible rørinstallationer, indretning af boligen samt placering af funktioner i forhold til den enkelte bolig.

Sanser: Overvejelser vedrørende lydforhold, støj, farvevalg, lys med videre. Gerne inspireret af bogen "Sansernes Hospital", der omhandler hospitalsarkitekturens betydning for helbredelse.

Teknologi: Teknologiske overvejelser – kan boligerne gøres mere "intelligente", så beboere kan blive mere selvhjulpne?

Sociologi: Sociologiske overvejelser vedrørende boligernes placering i byen og boligsocial kontekst.

Deltagerliste

Tænketanken blev nedsat med den hensigt at skabe en bred repræsentation af de interessenter, der er involveret i området. Tænketanken har følgende deltagere:

- Jens Elmelund, direktør, Socialforvaltningen (formand)
- Christian Hauser, byggechef, Boligkontoret Danmark, repræsentant for den almene sektor/BL's 1. kreds
- Birger Jacobsen, centerleder for Center Lindegården, repræsentant for botilbud til sindslidende
- Ulla Baggesgaard, centerleder for Center for Autisme og Specialpædagogik, repræsentant for botilbud til borgere med handicap
- Per Egon Jensen, beboerrådsformand på Hedelund, repræsentant for Dialogforum
- Jørgen Eckmann, repræsentant for Handicaprådet
- Danielle Pröschold, repræsentant for LEV
- Bodil Henriques, repræsentant for LFS
- Sune Skovgaard, arkitekt, Center for Bydesign, Teknik- og Miljøforvaltningen
- Lotte Larsen, projektleder, Socialforvaltningen
- Kirsten Wegeland, fuldmægtig, Socialforvaltningen
- Anne Marie Lysgaard, fuldmægtig, Socialforvaltningen
- Anna-Belinda Fosdal, konsulent, Socialforvaltningen, sekretær for tænketanken

Socialforvaltningen har haft formandskabet og sekretariatsfunktionen for tænketanken.

Møderække

Tænketanken afholdt i perioden februar til august 2009 fem møder med forskellige temaer. Disse temaer danner tilsammen grundlaget for denne rapport. Temaerne er tidssvarende boliger, herunder huslejeniveauer, mangfoldighed og fleksibilitet, arkitektur, teknologi og etik, og de økonomiske aspekter ved modernisering og nybyggeri, herunder ventelister.

Oplægsholdere var Kim Dirkinck-Holmfeld, arkitekt og seniorforsker ved Center for Idræt og Arkitektur, Margrethe Kähler, ældrepolitisk konsulent med ekspertise indenfor handicapvenlig boligindretning og velfærdsteknologi i Ældresagen og Jørgen Løkkegaard, fuldmægtig med ekspertise indenfor velfærdsteknologi i Ældreenheden, Servicestyrelsen.

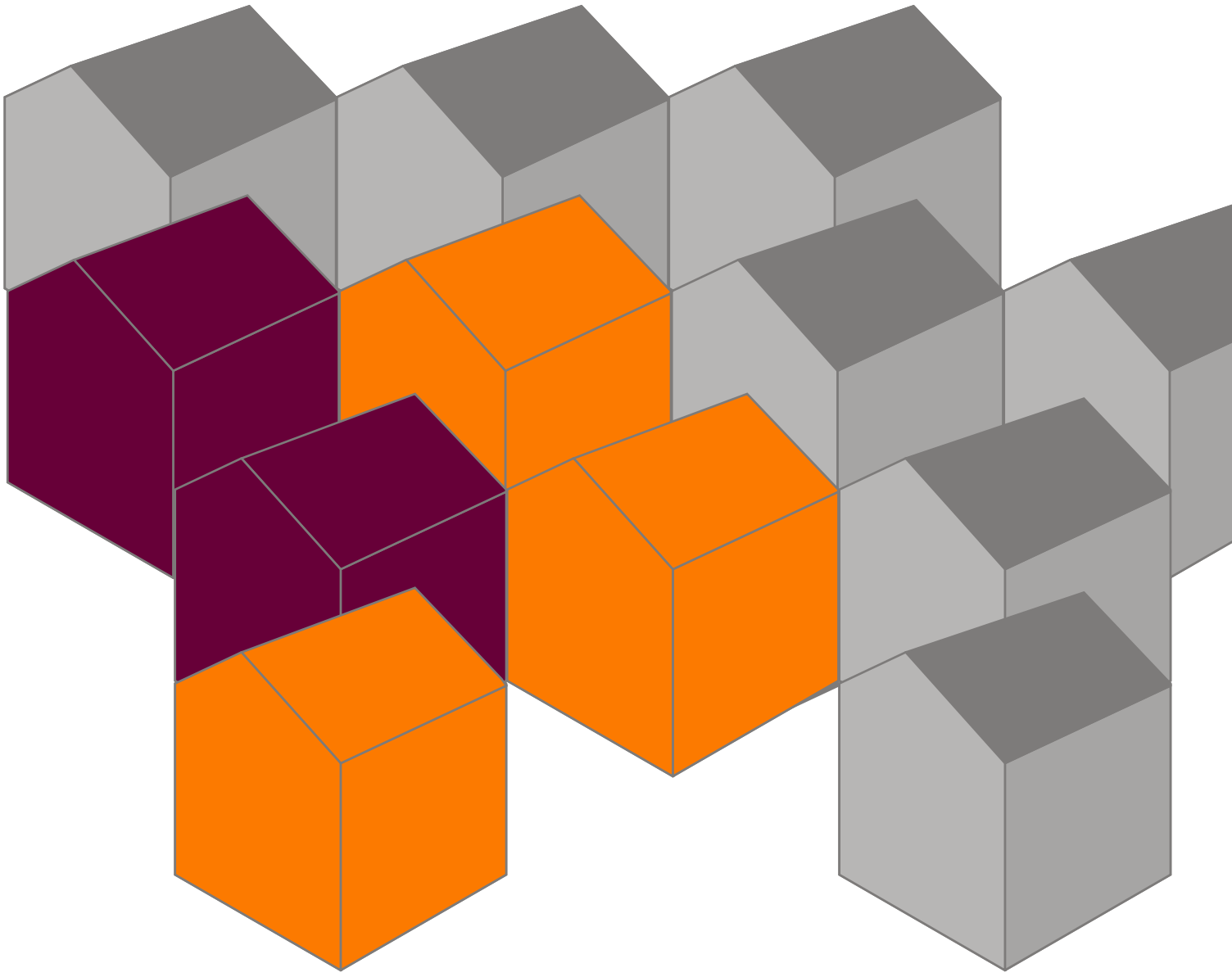

Temaer

Økonomi og ventelister

Dette afsnit beskriver økonomien i anskaffelsen af boliger og situationen på ventelisterne til boliger for borgere med handicap eller sindslidelse.

Det er vigtigt, at huslejen i boliger til udsatte borgere ikke er for høj i forhold til borgerens indkomst og forbrug. Socialudvalget og Borgerrepræsentationen har ud fra overvejelser omkring huslejeniveau, borgerens rådighedsbeløb og boligens rummelighed godkendt de optimale boligstørrelser til at være brutto 55 m² for borgere med sindslidelse og brutto 65 m² for borgere med handicap. Dette afspejler et kompromis mellem ønsket om mest mulig plads og lavest mulig husleje.

Siden beslutningen blev truffet, har en ændring af almenboligloven betydet, at huslejerne i almene boliger er sænket, fordi lånet til byggeriet betales tilbage med en lavere procentsats og over en længere periode. En nybygget almen bolig på 55 m² havde inden lovændringen en husleje på ca. 5.625 kr. og efter lovændringen på ca. 4.950 kr. For en nybygget almen bolig på 65 m² var huslejen inden lovændringer på 6.650 kr. og efter på ca 5.850 kr. Begge boligstørrelser er inklusive den enkelte boligs andel af fællesarealer, som fx fælles opholdsrum og køkken, og andel af gangarealer og adgangsarealer. De nye regler gælder for boliger bygget efter den 1. juli 2007.

Socialforvaltningens betaling ved nybyggeri består dels af at betale 7 % af byggeprisen for både boliger og serviceareal i kommunal grundkapital, dels af at der skal betales for servicearealer og dels af betaling for indretning. Gennemsnitspriserne fremgår af tabel 1.

Tabel 1: Hvad koster en bolig for Socialforvaltningen

	Borgere med sindslidelse	Borgere med handicap
Nybygget bolig	320.000 kr.	412.000 kr.
Konverteret ældrebolig	370.000 kr.	440.000 kr.
Vægtet gennemsnit af omkostning ved nye / konverterede boliger[1]	330.000 kr.	420.000 kr.

Hvis den nuværende venteliste skal afskaffes, vil den samlede pris for Socialforvaltningen være 126 mio. kr. Der tages udgangspunkt i, at der står 170 på ventelisten for borgere med handicap og 167 på ventelisten for borgere med sindslidelse[2]. Tryghedsplanerne finansierer en del af dette behov, men der mangler fortsat mindst 88 mio. kr., hvis ventelisterne helt skal afskaffes.

Hertil kommer udgifter til modernisering af botilbud, samt hjemtagning af borgere fra udenbys tilbud. Der er behov for modernisering af 112 boliger til borgere med handicap og 561 boliger til borgere med sindslidelse. Der bor 543 københavnske borgere på tilbud placeret udenfor Københavns Kommune.

1 Den vægtede pris afspejler, at hvis der skulle skaffes alle de boliger, der er behov for til både ventelister, modernisering og hjemtagning af udenbys borgere, ville langt hovedparten af boligerne skulle skaffes gennem nybyggeri.
2 Udregningen bygger på den vægtede gennemsnitspris for nye og konverterede boliger.

Venteliste for boliger til borgere med handicap

I maj 2009 stod der samlet set 170 på venteliste til en bolig for borgere med handicap. Heraf stod 71 borgere på venteliste til et botilbud efter § 107 og 99 borgere på venteliste til § 108-tilbud. Derudover er der 76 borgere, der i dag har et botilbud, men som venter på et mere relevant botilbud. Tabel 2 viser en oversigt over borgere, der står på venteliste til en bolig til borgere med handicap, sammen med antallet af pladser.

Tabel 2: Oversigt over venteliste for boliger til borgere med handicap

	Antal pladser	Ventende uden tilbud	Ventende med tilbud
Center for variable boformer 1 - mobile lettere udviklingshæmmede og fortrinsvis yngre borgere	170	60	8
Center for variable boformer 2 - mobile lettere til middelsvært udviklingshæmmede midaldrende borgere	83	5	2
Center for variable boformer 3- fra ældre lettere udviklingshæmmede med plejebehov til unge mobile lettere til middelsvært udviklingshæmmede	207	32	13
Center for autisme og struktur - borgere med autisme og udviklingshæmning med et blandet plejebehov	73	6	11
Center for aflastning, projekter og midlertidige ophold - alle grader af udviklingshæmning og fysisk funktionsniveau	42	9	4
Center for ældrepædagogik og sundhed - ældretilbud, hvor beboerne har et stort plejebehov, herunder demente	92	11	15
Center for multiple funktionsnedsættelser - borgere i alle aldre med stort plejebehov, de fleste svært udviklingshæmmede	104	33	17
Lions kollegiet	72	1	0
Vibegården/Verahus	74	13	6
I alt	917	170	76

Der er lige nu størst mangel på botilbud til:

- Udviklingshæmmede borgere med autisme eller psykiatriske overbygninger, som har brug for et døgn/strukturtilbud efter § 108.
- Unge borgere med Asperger syndrom uden pension, der har behov for et botilbud efter § 107.
- Boliger efter § 107 og § 108 til unge borgere uden pension. Boliger der bevilges som et tidsbegrænset tilbud, hvor den unges behov kan vurderes og fremtidige boformer kan tilvejebringes.

Venteliste for boliger til borgere med sindslidelse

Samlet set står 167 på venteliste til en bolig for borgere med sindslidelse, heraf 59 borgere på venteliste til et botilbud efter § 107 og 108 borgere på venteliste til § 108-tilbud. Derudover er der 67 borgere, der i dag har et botilbud, men som venter på et mere relevant botilbud.

Tryghedsplanerne

Ventelisterne viser et tydeligt behov for, at der bygges flere pladser. Til at finansiere nye pladser skal der både skaffes finansiering til anlæg af nye boliger og servicearealer og til drift af nye pladser. Der er vedtaget to tryghedsplaner, der skal nedbringe ventelisterne. Når de er realiseret vil ventelisterne være mindre, men der vil fortsat være et behov for flere boliger.

Sammen med de planlagte moderniseringer er tryghedsplanerne derfor en væsentlig bevæggrund for at drøfte ønsker og krav til fremtidens boliger til borgere med handicap eller sindslidelse.

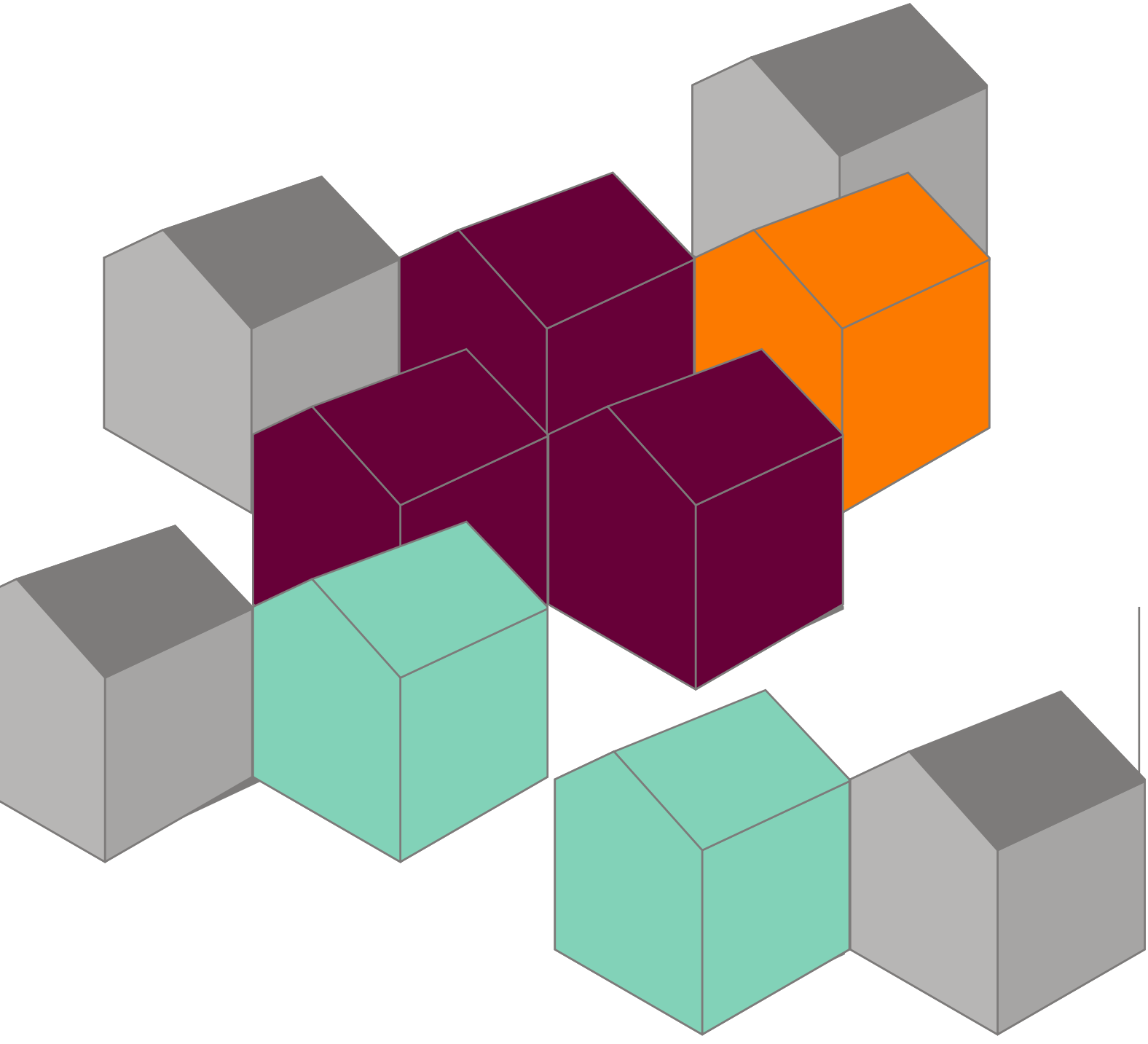

Tidssvarende boliger

Et overordnet tema for tænketankens arbejde er emnet tidssvarende boliger. Der er i tænketanken enighed om, at der skal bygges boliger, der også er brugbare om 30-40 år. Et helt grundlæggende behov i forhold til mange nuværende boliger er, at alle beboere skal have eget bad og toilet.

NIRAS-rapporten[3] undersøger den oplevede tilfredshed med de fysiske forhold, som de er i dag. Den oplevede tilfredshed er stor med køkkener og udendørsarealer, mens der er kritik af toilet- og badeforhold samt værelsernes størrelse og stand. Oplevelsen af utilfredsstillende fysiske rammer er størst hos personalet på botilbuddene. Flertallet af botilbuddenes ledere (60 %) angiver, at de er 'meget uenige' eller 'overvejende uenige' i, at botilbuddet er velegnet til målgruppen, mens færre medarbejdere (39 %) er uenige heri. Et tilsvarende tal findes ikke for pårørende. Endvidere har 48 % af medarbejderne oplevet, at beboerne 'af og til' eller 'ofte' mistrives som følge af dårlige fysiske rammer på botilbuddene. Dette gør sig kun gældende for 28 % af de pårørende.

Blandt medarbejdere vurderer 60 %, at beboernes individuelle boligers/værelsers stand 'i nogen' eller 'i høj grad' er tilfredsstillende, mens 71 % af de pårørende er af samme opfattelse.

Der er således ingen tvivl om, at langt fra alle botilbud i Københavns Kommune i dag er tidssvarende.

I tænketanken er der enighed om, at det er vigtigt at være opmærksom på, at de forskellige beboere i målgruppen har meget forskellige behov. Boligstandard og rimeligt antal kvadratmeter er også begreber, man må forvente flytter sig i fremtiden.

Tænketanken har fx diskuteret, om det er ønskværdigt, at der indrettes et køkken i alle boliger. For taler dels, at der er en social funktion i at have et eget køkken, særligt i relationen til pårørende og andre besøgende. Samtidig er installation af vask med afløb, installation af kogeplader og udsugning et krav for, at beboeren kan få boligsikring i almene boliger. Imod taler, at mange borgere med handicap i det daglige ikke vil bruge et eget køkken, og det derfor kan optage unødig plads i boligen. Samtidig kan der for nogle borgere være en sikkerhedsrisiko i at have eget køkken. Tænketankens konklusion er, at alle boliger skal indrettes med et køkken, der i nogle tilfælde kan minimeres.

Tænketanken har fremhævet, at tanker om bedre boliger også skal inddrages i forbindelse med mindre renoveringer af eksisterende bosteder.

Boliger efter serviceloven og efter almenboligloven

Når der bygges boliger efter serviceloven, betaler Socialforvaltningen for byggeriet. Herefter betaler beboeren for opholdet til Socialforvaltningen. Når der i stedet bygges efter almenboligloven, er Socialforvaltningen køber eller lejer af servicearealer til fx personalefaciliteter, mens beboeren lejer sin egen bolig inkl. en andel af fællesarealerne. Udlejer er boligselskabet, der også er ansvarlig for drift og vedligeholdelse.

Byggeri efter servicelovens bestemmelser kan være en fordel, hvis målgruppens behov tilsiger dette. Det kan fx være begrundet i tilbuddets beliggenhed eller i beboernes mulighed for at betale huslejen.

Fordelen ved at bygge efter almenboligloven er, at boligen er borgerens egen med de dertilhørende rettigheder som lejer. Samtidig er det væsentligt billigere for Socialforvaltningen, da man alene betaler 7 % af byggeriets pris, samt for servicearealer. Det betyder, at der kan bygges væsentligt flere boliger efter almenboligloven end efter serviceloven.

Hovedparten af fremtidens boliger for borgere med handicap eller sindslidelse, vil være efter almenboligloven, enten som nybyggeri eller i form af konverterede ældreboliger.

3 NIRAS-konsulenterne (2008): Undersøgelse af bosteder og bofællesskaber i Københavns Kommune, Hovedrapport.

Huslejeniveauer
Når der betales husleje efter serviceloven på § 108-tilbud, udgøres huslejen af en objektiv andel, såsom boligens størrelse og stand, og en indkomstafhængig andel. Når der betales husleje efter almenboligloven, er lejen omkostningsbaseret. Herudover kan der søges boligstøtte. Særligt for store og dermed dyre almene boliger er der stor forskel på den givne boligstøtte alt efter om beboeren får førtidspension efter de gamle eller de nye regler, således at beboere på de nye regler betaler en markant højere husleje. Dette forhold skal indgå i overvejelserne om mangfoldighed i boligmassen.

Målgrupper for nybyggeri
Der er to kilder til nye, gode boliger til Socialforvaltningens målgrupper. Den ene er konverterede ældreboliger, hvor det forventes, at Socialforvaltningen kan overtage en række boliger fra Sundheds- og Omsorgsforvaltningen de kommende år. Den anden er nybyggeri, hvor den ændrede konjunkturudvikling betyder, at der er større muligheder for at bygge nyt til målgruppen, end der har været i mange år.

Under hensyntagen til, at borgere med sindslidelse har færre behov til særindretning og store fællesarealer end borgere med handicap, vil det være mest hensigtsmæssigt, at nybyggeri bruges, når der skal moderniseres eller skaffes nye boliger til borgere med handicap, mens boliger til borgere med sindslidelse fremover primært bør skaffes i form af konverterede ældreboliger.

Boligen som arbejdsplads
Når nybyggeri planlægges, er det vigtigt at tage hensyn til gode arbejdsforhold for medarbejderne. Plejeboliger består af både boliger og fællesarealer til borgerne og servicearealer med fx kontorer, mødelokaler, depoter og personaletoiletter til medarbejderne. For alle typer af arealer gælder det, at de skal kunne fungere som en god arbejdsplads for medarbejderne, samtidig med at de skal indrettes som hjemlige og hyggelige omgivelser for beboerne.

Effektmåling
For at følge udviklingen og dokumentere betydningen af tidssvarende boliger, bør der laves en effektmåling på nye boliger. Det er væsentligt at se på, hvilke konsekvenser nye boliger har for beboerne, og opbygge læring om, hvilke typer af byggeri og indretning, der fungerer bedst. En effektmåling kan gennemføres ved at måle beboernes tilfredshed med deres bolig inden udflytning fra utidssvarende boliger og igen efter indflytning i nye tidssvarende boliger.

Anbefalinger fra tænketanken:
- Beboeren skal ligestilles med alle andre borgere og have en tidssvarende og velindrettet bolig
- Alle boliger skal have eget bad og toilet
- Alle boliger skal indrettes med et køkken, der i nogle tilfælde kan minimeres
- Forbedring af boligen bør også ske i forbindelse med almindelige renoveringer.
- Boligerne skal have en overkommelig husleje
- Boligerne og de tilknyttede fællesarealer er beboerens primære opholdssted
- Dagtilbud foregår så vidt muligt udenfor boligkomplekset
- Nybyggeri bør primært bruges til boliger til borgere med handicap og konverterede ældreboliger til boliger til borgere med sindslidelse
- Ved indretning af nye boliger skal der tages hensyn til at skabe gode arbejdsforhold for medarbejderne
- Der bør iværksættes en måling af effekten af nye tidssvarende boliger på beboernes velfærd

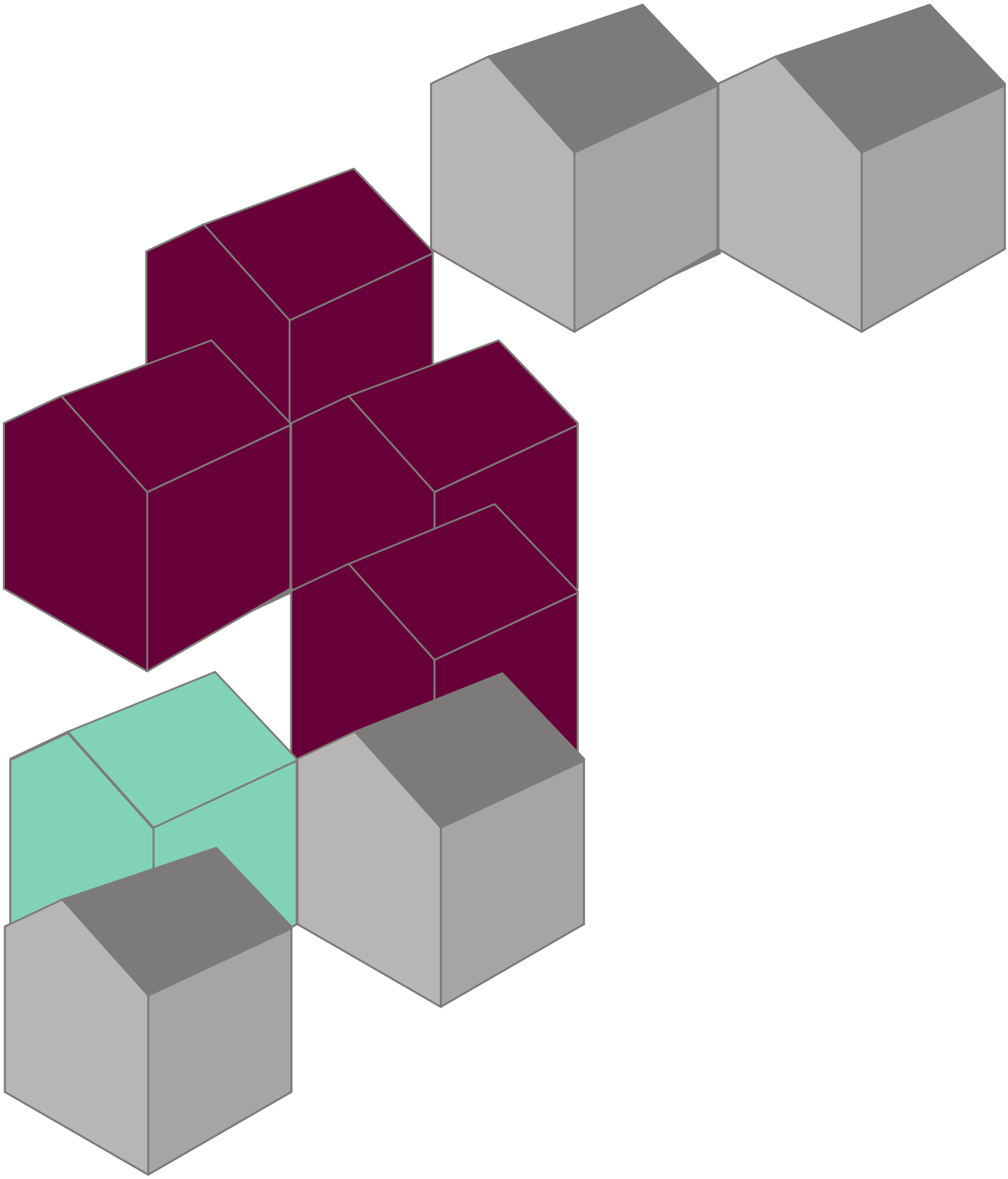

Mangfoldighed og fleksibilitet

Der er stor forskel på behovene i boliger til borgere med sindslidelse og borgere med fysisk handicap. Som eksempel er der på Sundbyvang, som er et område med en række botilbud for personer med fysisk handicap, behov for store fællesarealer, mens det er i orden med mindre lejligheder, mens det er omvendt på Sundbygård, som er et socialpsykiatrisk bocenter. Som konsekvens er det hensigtsmæssigt at indrette nybyggeri så fleksibelt som muligt.

Tænketanken har drøftet mulighederne for flytbare vægge og enheder af forskellig størrelse indenfor samme botilbud. Det er vurderingen fra både Teknik- og Miljøforvaltningen og fra de almene boligorganisationer, at det i praksis er ganske vanskeligt at indrette boliger, der på et senere tidspunkt kan gøres større eller mindre.

I stedet har tænketanken drøftet andre former for fleksibilitet. En form er en organisatorisk fleksibilitet, så behovet for bemanding og øvrig støtte løbende kan tilpasses det aktuelle behov.

En anden form for fleksibilitet er at bygge forskellige størrelser boliger, forskellige enhedsstørrelser, og forskellige forhold mellem boligens størrelse og størrelsen af fællesarealer.

Størrelserne på nye boliger bør typisk ligge mellem 55 og 65 m² brutto for bolig-, fælles-, gang- og adgangsareal, hvor der sigtes efter en halvandetværelsesbolig med eget toilet og bad og mulighed for køkken.

En af udfordringerne for et fleksibelt botilbud er, at det kræver at beboerne er fleksible, da beboerne selv skal træffe beslutning om at flytte. Ifølge servicelovens boligbegreb, har beboeren retskrav på boligen, og beboere på egen lejekontrakt kan ikke opsiges. Ændringer i beboersammensætningen i en given enhed er derfor ikke en beslutning, der kan træffes "oppefra", men som skal ske i samarbejde med borgeren.

En mulig form for fleksibilitet er at forberede, at boliger og servicearealer nemt kan omkonverteres, hvis der i fremtiden opstår behov for mere af det ene og mindre af det andet.

I forhold til, hvor mange boliger, der skal bygges på ét sted, er der altid en afvejning af stordriftsfordele og nærhedsprincipper. De to principper kan i en vis grad kombineres med et stort botilbud med flere små enheder, der fx kan være af forskellig størrelse. Et eksempel på et botilbud opbygget på denne måde er Lindegården, der består af 11 huse med 8-17 beboere i hver.

Relevant i forhold til denne diskussion er også størrelsen og placeringen af fællesarealer. Også her må man tænke fleksibelt og tilpasse sig de aktuelle behov og muligheder. Når Socialforvaltningen overtager ældreboliger fra Sundheds- og Omsorgsforvaltningen, er der fx stor forskel på mulighederne for fællesarealer afhængigt af, om det er et korridor- eller opgangsbyggeri. Behovet for fleksibilitet og tilpasning har ligeledes vist sig i opgangsbyggeriet i Dannebrogsgade, hvor beboerne formår at opholde sig mere i egne boliger end forventet og således ikke har reelt behov for en stor del af de fællesarealer, der er indrettet til dem.

Anbefalinger fra tænketanken:

- Der skal bygges forskelligt – forskellige enhedsstørrelser, forskellige placeringer i byen, forskellige højder på byggeriet
- Der skal bygges forskellige boligstørrelser mellem 55 og 65 m² brutto og være forskellige forhold mellem boligstørrelser og fællesarealer
- Der skal være så meget fleksibilitet i byggeriet som muligt, så funktioner kan ændres, og boliger kan tilpasses den enkelte borger
- Den fysiske fleksibilitet skal ledsages af en organisatorisk fleksibilitet

Placering i byrummet

Når der indrettes eller bygges nye boliger skal de helst placeres i områder, hvor de kan være med til at bidrage til mangfoldighed, som fx Østerbro. Det er også vigtigt, at der i nærmiljøet til nye boliger er adgang til grønne arealer og et varieret byliv.

Det skal så vidt muligt undgås at placere mange nye boliger i stærkt socialt belastede områder, eller områder, hvor der i forvejen er mange boliger til borgere med handicap eller sindslidelse. En afbalanceret placering af botilbuddene kan opnås ved en grundig og langsigtet byplanlægning, hvor der tages højde for, hvilke bydele, der kan rumme flere fra den pågældende målgruppe, herunder hvor der er adgang til grønne arealer og byliv.

Samtidig er det dog klart, at det i praksis kan være vanskeligt at realisere en afbalanceret placering, fordi de fleste af de ældreboliger, der skal konverteres, ligger i Nordvest og Sydhavn. Prisen på byggegrunde er også højest i de områder, hvor der i dag er placeret færrest boliger til borgere med handicap eller sindslidelse. Nogle af de muligheder, der bør undersøges ved nybyggeri, er placering af nye boliger i byudviklingsområder, som fx Ørestad og Carlsberggrunden.

En mulighed for at afhjælpe de problemer, der kan opstå, når Socialforvaltningens målgrupper flytter ind i ældreboliger eller i nybyggeri, er at ansætte boligsociale medarbejdere til at understøtte det gode naboskab mellem de nye beboere og deres naboer.

Anbefalinger fra tænketanken:

- Nye boliger bør placeres forskellige steder i byen
- I forbindelse med indflytning i konverterede ældreboliger eller nybyggede boliger bør der tilknyttes boligsociale medarbejdere til at understøtte det gode naboskab

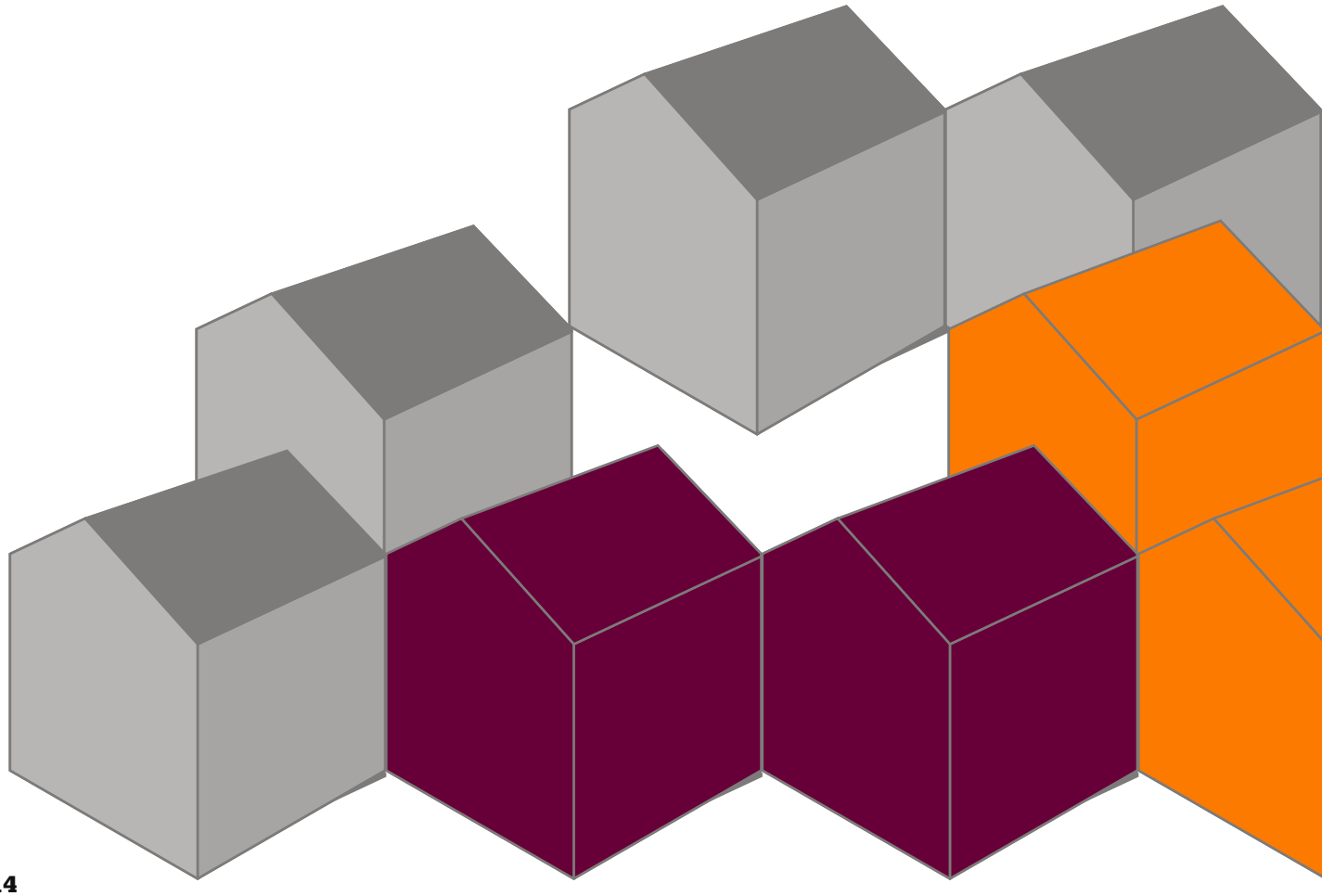

Arkitektur

Når den æstetiske dimension tænkes med i arkitekturen, kan trivslen i et byggeri forøges. Hvis den æstetiske dimension skal med, skal den inddrages i formuleringsfasen af et nyt projekt. Hvis man i stedet tager udgangspunkt i de praktiske tjeklister, der er for et byggeri, kan man ende med uinspirerende rum med et uinspirerende materialevalg.

Forskning indenfor arkitekturs indvirkning på både beboere og medarbejdere, har særlig fokus på sygehusvæsenet. Særlig relevant indenfor dette område er mængden af lys, dvs. både dagslys og kunstigt lys, samt udsigten fra opholdssteder. Begge dele har en dokumenteret medicinsk effekt og øger energiniveauet samtidig med, at det mindsker stressniveauet for de berørte parter.[4]

Det er dog svært at opstille generelle retningslinjer på dette område, og det må således være en prioritering fra sag til sag. Særlig aktuelt for Socialforvaltningens målgruppe er lettere adgang til grønne områder eller altaner samt mere dagslys i boligerne. Desuden må vi tage udgangspunkt i, hvad vi selv oplever omkring lysforhold, akustik og grønne områder.

Adgang til grønne arealer kan give kvalitet i form af gode muligheder for udendørs ophold, men har i høj grad også betydning i form af at give den enkelte borger en god udsigt fra sin bolig og fra fællesarealer.

Anbefalinger fra tænketanken:

- Gode lysforhold
- God lydisolering
- Adgang og udsyn til velindrettede grønne arealer
- Luftige og rummelige lokaler

4 Anne Kathrine Frandsen, Camilla Ryhl, Mette Blicher Folmer, Lars Brorson Fich, Turid Borgestrand Øien, Nils Lykke Sørensen og Michael Mullins (2009): Helende Arkitektur. http://godtsygehusbyggeri.dk/Nyheder/Danske%20Regioner/Helende%20Arkitektur.aspx

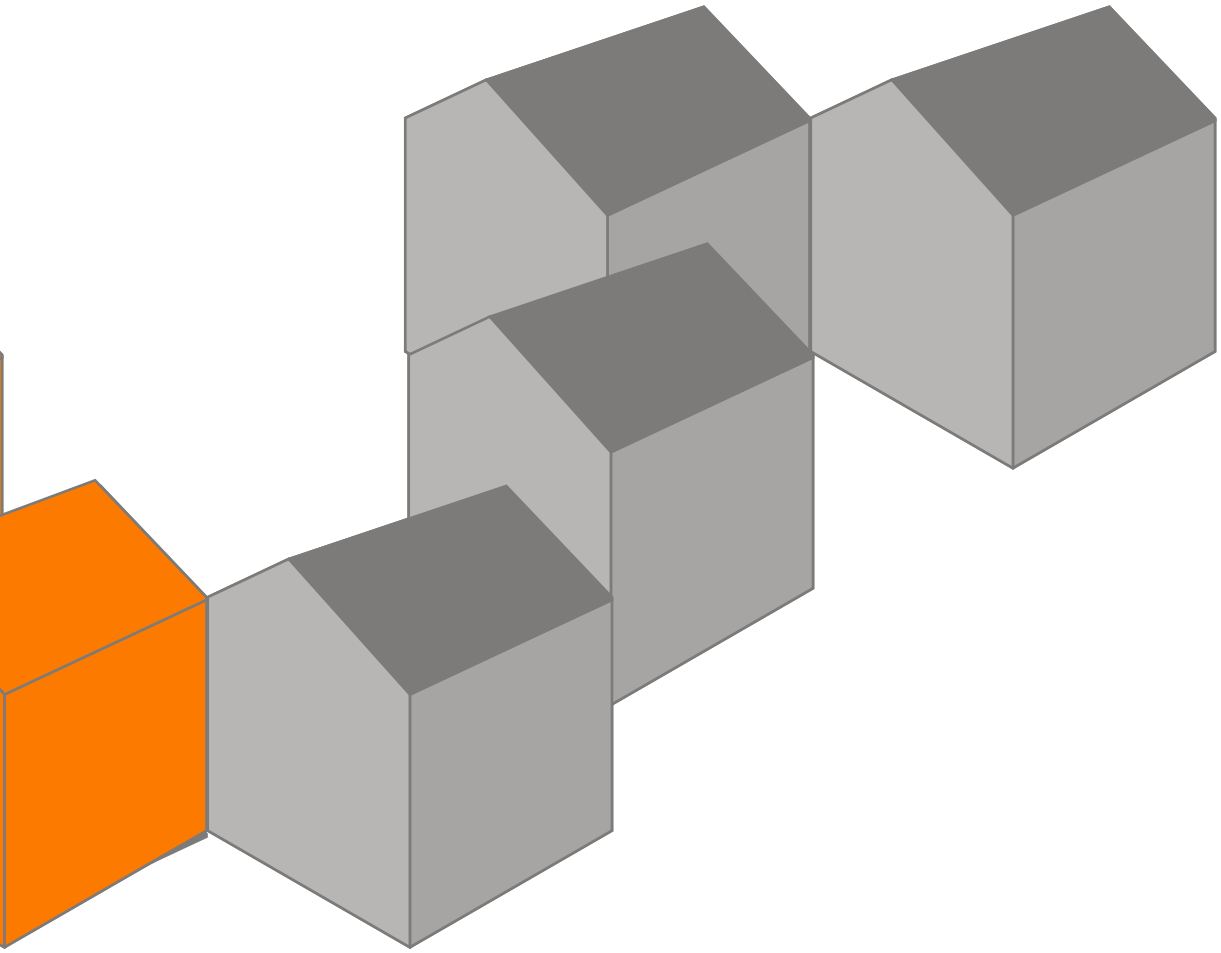

Velfærdsteknologi

Velfærdsteknologi er en samlet betegnelse for teknologi, der hjælper brugeren til i højere grad at være selvhjulpen.

Velfærdsteknologi udvikles ofte med henblik på at frisætte arbejdskraft. Tænketanken har drøftet, at indførelsen af ny teknologi ikke må erstatte de menneskelige relationer for brugeren. Alle er afhængige af kontakt med andre mennesker. Samtidig er den stigende mangel på kvalificeret arbejdskraft indenfor den sociale sektor en udfordring.

Undersøgelser viser, at ældre borgere gerne vil benytte velfærdsteknologiske hjælpemidler, hvis de er pålidelige og nemme at betjene. Derfor må teknologien ikke indføres, før den er moden.

Brugen af velfærdsteknologi vil i nogle tilfælde forudsætte en kompetenceudvikling hos medarbejderne. Her kunne det overvejes at afholde en velfærdsteknologikonference, der præsenterer de relevante teknologier for ledere og medarbejdere. Dette kunne både øge kendskabet til de udviklede teknologier og være med til at nedbryde barrierer for indførelse af velfærdsteknologi.

En barriere for indførelse af velfærdsteknologi er stor usikkerhed omkring afkastet af nye investeringer. Indførelsen forudsætter, at man tænker anderledes i de tilfælde, hvor investeringen og besparelsen ikke ligger samme sted. Drift og vedligehold af et automatisk toilet ligger således hos boligforeningen, mens besparelsen ligger hos kommunen. I andre tilfælde kan man risikere at flytte udgiften over på borgeren.

I forhold til Socialforvaltningens målgrupper må man have sig for øje, at nogle udviklingshæmmede har en funktionsevne på niveau med et 4-6 måneder gammelt barn. Det sætter også begrænsninger for, hvilken teknologi, der anvendes. Endvidere kan overvågningsteknologi være sygdomsfremmende for borgere, der føler sig forfulgt.

Den teknologi, der ser ud til at blive aktuel i fremtiden, kræver ikke yderligere grundinstallationer end dem, der allerede anvendes. Dette skyldes primært, at det meste af teknologien fungerer trådløst, og der derfor ikke forventes at være behov for ekstra føringsveje. Det eneste, der er behov for, er rigeligt med strømudtag i boligerne, hvilket ikke er en stor økonomisk post ved nybyggeri.

Etiske overvejelser

Indførelsen af ny teknologi medfølger nogle etiske overvejelser. Det gælder særlig i forhold til overvågningsteknikker. Lovgivningen omkring anvendelse af GPS og anden overvågning er på vej til at blive revideret, så den bedre svarer til nutidens teknologi. Der er flere af tænketankens medlemmer, der ikke ønsker videoovervågning af gangarealer om natten, da det kan opleves som et indgreb i den personlige frihed.

Det automatiske toilet kan ved første øjekast virke nedværdigende at anvende for beboere, men man må huske, at det erstatter menneskelig hjælp til en meget intim opgave. Mange ældre borgere vil således hellere hjælpes på toilettet af et automatisk toilet end af en medarbejder.

Sælen Paro er en robotsæl, der kan reagere på brugeren. Det etiske dilemma ligger i, hvorvidt det er uværdigt, at en elektronisk sæl benyttes på linje med legetøj for børn. Samtidig er der gode behandlingsmæssige perspektiver i at anvende et sådant elektronisk kæledyr.

Arbejdsprocesser og økonomiske overvejelser

Hvad angår forberedelsen af anvendelsen af velfærdsteknologi i nybyggeri, er der som nævnt ovenfor ingen særlige økonomiske hensyn at tage. Der skal dog stadig gøres økonomiske overvejelser inden der investeres i velfærdsteknologi. En af de overvejelser, der skal gøres, er omkring placeringen af udgiften. Kan et automatisk toilet tildeles som et hjælpemiddel? Eller er en robotstøvsuger en del af en almindelig husholdning, og derfor en udgift der pålægges borgeren?

Endvidere må der tænkes i sparepotentiale, når der overvejes indførelse af velfærdsteknologi. Når der skelnes mellem de fire områder pædagogisk proces, pleje- og omsorgsproces, aktivitetsproces og administrativ proces, er der særligt indenfor pleje- og omsorgsprocesser og de administrative processer, at der er potentiale for velfærdsteknologien.

Af tabel 3 fremgår en stikprøve, der på et meget overordnet plan beskriver tidsforbruget for de medarbejdere, der har daglig kontakt med brugerne.

Tabel 3: Overblik over arbejdstid fordelt på opgaver, i procent.

	Pædagogisk proces	Pleje- og omsorgs-proces	Aktivitetsproces	Administrativ proces
Center for aflast-ning	40	15	30	15
Center for ældre-pædagogik	15	65	10	10
Center for autisme	45	30	10	15
Lindegården	50	10	20	20

Man kan bruge denne type opgørelser til at se, hvad en aflastning gennem velfærdsteknologi kan betyde for medarbejderne. Fx vil en aflastning af plejefunktionen gennem velfærdsteknologi i dette tilfælde kunne betyde meget i Center for ældrepædagogik, men ikke så meget på Lindegården.

Anbefalinger

Socialforvaltningen skal:

- Satse på velfærdsteknologi af hensyn til beboernes livskvalitet og en forventning om, at der er et arbejdskraftfrisættende potentiale
- Undersøge de praktiske og økonomiske problemstillinger angående fordelingen af teknologiinvesteringerne og de forventede afledte besparelser mellem bygherrer (fx boligselskabet), beboerne og Socialforvaltningen
- Undersøge muligheden for at afprøve mere ambitiøs velfærdsteknologi og i samarbejde med en ekstern partner ansøge Fonden for Arbejdskraftbesparende Teknologi om at opstarte et projekt
- Styrke kommunikationsindsatsen til beboere, pårørende og ansatte i forhold til at formidle og debattere perspektiver og konkrete muligheder ved øget anvendelse af velfærdsteknologier i Socialforvaltningens tilbud.

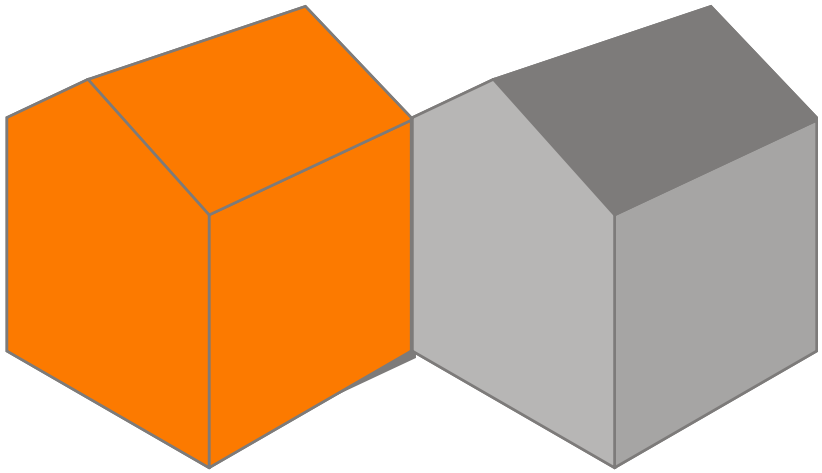

Konklusion og anbefalinger

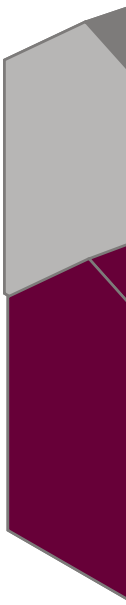

Tænketanken anbefaler et fortsat fokus på at sikre gode, tidssvarende boliger til Socialforvaltningens målgrupper. Som dokumenteret i rapporten er der et stort behov for flere boliger til borgere med handicap eller sindslidelse i Københavns Kommune.

Boligerne skal være tidssvarende og velindrettede, på linje med boliger til andre borgere. Alle boliger skal have eget bad og toilet, og alle boliger skal indrettes med køkken. I tilfælde, hvor borgeren ikke har behov for køkken, kan det minimeres. Boligerne skal have en for målgruppen overkommelig husleje. Boligerne udgør sammen med de tilknyttede fællesarealer beboerens primære opholdsted, og i forlængelse heraf skal dagtilbud foregå udenfor boligen. Principper for bedre boliger skal også indtænkes i forbindelse med løbende renoveringer af eksisterende boliger. Nybyggeri bør primært bruges til boliger til borgere med handicap og konverterede ældreboliger til borgere med sindslidelse. Ved indretning af nye boliger skal der tages hensyn til at skabe gode arbejdsforhold for medarbejderne. Der bør iværksættes en måling af effekten af nye tidssvarende boliger på beboernes velfærd.

Boligerne skal være mangfoldige og fleksible. Dette kan komme til udtryk i, at der bygges forskelligt på flere forskellige måder. Forskellige enhedsstørrelser, forskellige placeringer i byen og forskellige byggehøjder i byggeriet. Forskellige boligstørrelser og forskellige forhold mellem boligstørrelser og fællesarealer. Der skal også være fleksibilitet i byggeriet, således at funktioner kan tilpasses den enkelte borger. Det er desuden vigtigt, at den fysiske fleksibilitet ledsages af en organisatorisk fleksibilitet.

Boligerne bør placeres forskellige steder i byen. I forbindelse med indflytning i konverterede ældreboliger eller nybyggede boliger bør der tilknyttes boligsociale medarbejdere til at understøtte det gode naboskab.

Boligerne skal være arkitektonisk velovervejede. Det vil sige, at der skal være gode lysforhold og en lydisolering, der passer til formålet. Derudover er det ønskeligt med god og nem adgang til grønne arealer, ligesom der skal tænkes i at skabe luft og rum i bygningerne. De arkitektoniske valg må afspejle målgruppen fra byggeri til byggeri.

Boligerne skal være fremtidssikrede. Der skal satses på velfærdsteknologi af hensyn til både beboernes livskvalitet og en forventning om et arbejdskraftfrisættende potentiale. Når der indføres ny teknologi, skal der tages hensyn til både beboere og personale. Derfor skal kommunikationen med beboere, pårørende og ansatte styrkes i forhold til at øge anvendelsen af velfærdsteknologier i Socialforvaltningens tilbud. Problemstillinger om fordelingen af teknologiinvesteringerne og de forventede besparelser mellem bygherrer, beboerne og Socialforvaltningen skal undersøges. Endelig skal der arbejdes på at realisere en afprøvning af ambitiøs velfærdsteknologi gennem en ansøgning til Fonden for Arbejdskraftbesparende Teknologi.

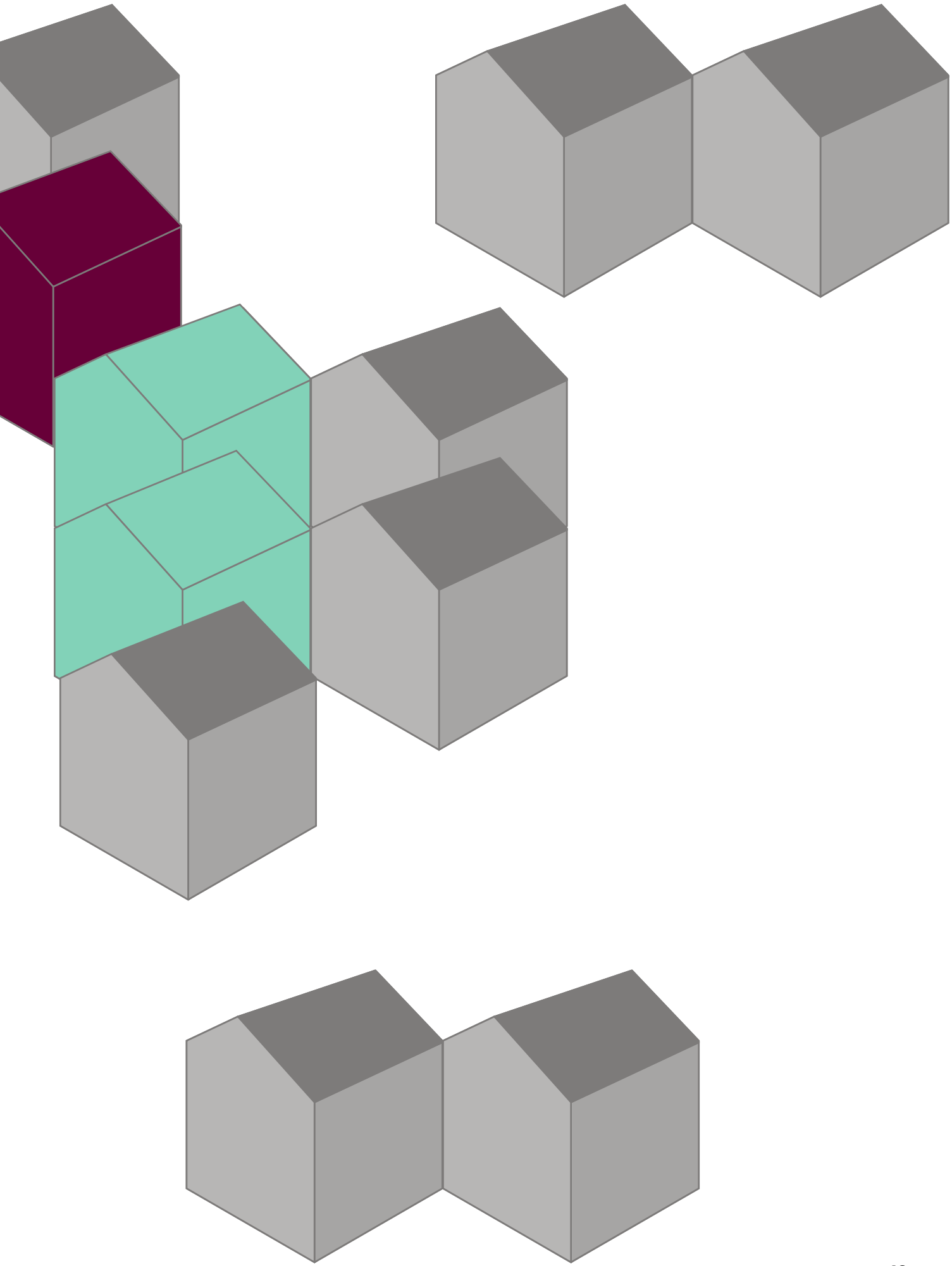

TryKKeriet: tryk og layout 2009

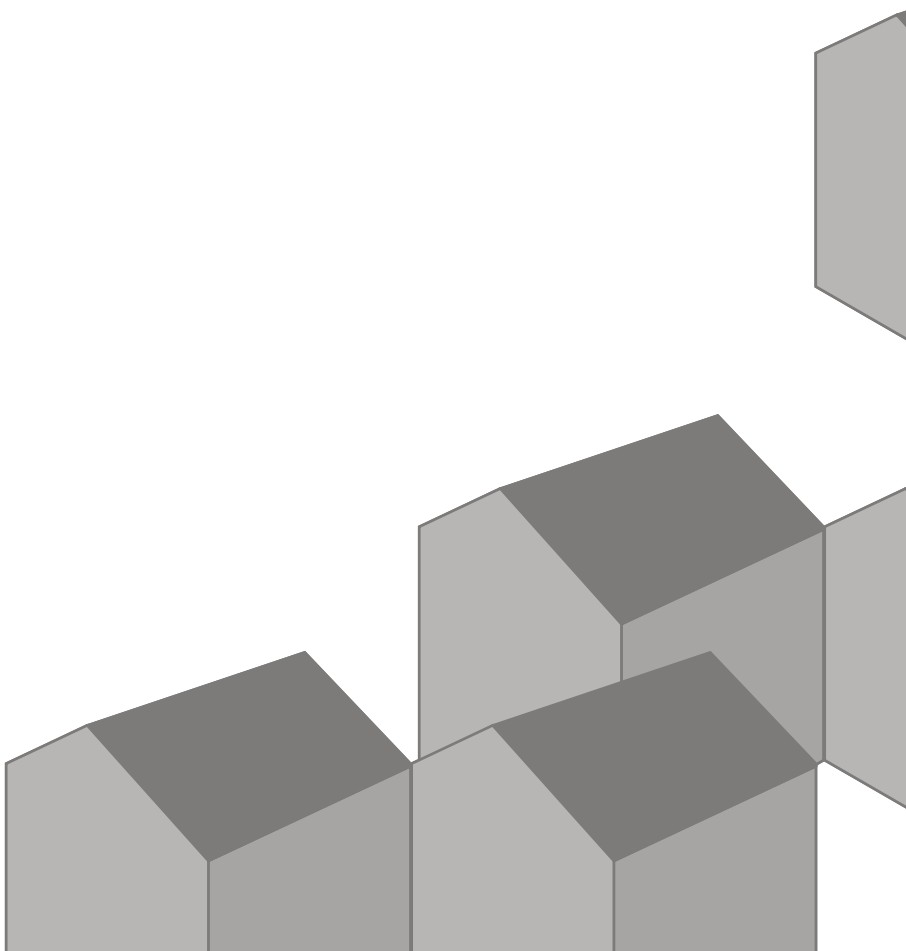

KØBENHAVNS KOMMUNE
Socialforvaltningen
MR Udsatte grupper, misbrug og bolig

Bernstorffsgade 17, 5. sal
1592 København V

2009